

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Th.: Estlands Selvstyre for Mindretal. — Axel Lange: Flo-
raen i Sønderjylland i ældre Tider i Forhold til Nutiden. —
Martin N. Hansen: O æ kærrgå. — Th.: Olmersdiget. —
lagttagelser paa en Rejse gennem Nordslesvig i 1763. —
Samleren.

Nr. 11. — 1. MAJ 1925. — 1. Aarg.

PROGRAM

for det

3. danske Hjemstavnskursus i Tønder.

Søndag, den 2. August 1925.

- Kl. 8 Velkomst: Amtmand Grev Schack, Borgmester Thomsen, Seminariefors­tander Albeck.
Frit Samvær med Kaffe­bord.

Mandag, den 3. August 1925.

- Kl. 8½ Statsgeolog Dr. Nordmann, København: Træk af Vestslesvigs Geologi
Kl. 10 Bibliotekar Ejler Haugsted, Aarhus: Cistercienserordenens Betydning for Danmark.
Kl. 1 Udflugt til Løgumkloster, Gasse Skrøb, Gassehøj, Brøns.

Tirsdag, den 4. August 1925.

- Kl. 8½ Adjunkt Poul Larsen, Kolding: Plantelivet i Aaer, Marsk og Vadehav.
Kl. 9½ Prof. Dr. Wesenberg Lund, Hillerød: Dyrelivet i Aaer, Marsk og Vadehav.
Kl. 11 Pastor Nielsen, Skrydstrup: Den slesvigske Vesteregn og Havet.
Kl. 2 Udflugt til Marsk og Vadehav: Møgeltønder, Vesteranflod, Højer Sluse, Højer.

Onsdag, den 5. August 1925.

- Kl. 8½ Dr. phil. Marius Kristensen, Askov: Det sønderjydske Folkesprog.
Kl. 10 Museumsinspektør Frk. Elna Mygdal, Nationalmuseet: Den Tønderske Kniplingsindustri. (Med Lysbilleder.) Udstilling af Tønderske Kniplinger. Demonstration af Knipling ved gamle Kniplersker.
Kl. 2 Byvandring gennem Tønder By ved Museumsinspektør Mag. Hugo Matthiessen.
Kl. 8 Museumsinspektør Mag. Chr. Axel Jensen, Nationalmuseet: Vestslesvigsk Bygningsskik. (Med Lysbilleder).
Frit Samvær med Kaffe­bord.

Torsdag, den 6. August 1925.

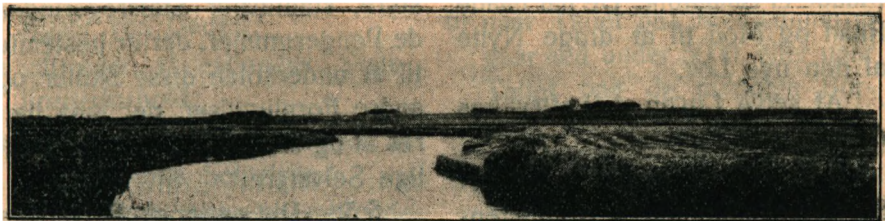
- Kl. 8½ Prof. Dr. Oskar Andersen, København: Vestslesvigs Betydning for det religiøse og kirkelige Liv i Danmark.
Kl. 10 Museumsinspektør Mag. Chr. Axel Jensen: Vestslesvigs Billedskærer­kunst. (Med Lysbilleder). Udstilling af gamle og nye Billedskærerarbejder fra Egnen.
Kl. 2 Udflugt til Emmerlev Klev, Sejerslev, Kogsbøl og Schackenborg.

Fredag, den 7. August 1925.

- Kl. 8½ Egnens Nutidsopgaver.
Ingeniør Ulrik Petersen, København: Marskens Afvanding.
Dommerfuldmægtig Hammerick, Løgumkloster: Jordernes Sammenlægning.
Kl. 10½ Lektor Regnar Knudsen, Aarhus: Hjemstavnsforskning, belyst ved Eksempler.
Kl. 2 Udflugt langs Grænsen: Rørkær, Jejsing Banke, Rens Efterskole.
Kl. 8 Sammenkomst med Egnens Befolkning paa Tinglevhus.
Foredrag af kendte Talere fra begge Sider af Grænsen.

Lørdag, den 8. August 1925.

- Kl. 8½ Arbejds­møde i Sektioner.
Folkeskolelærere Indleder Seminarielærer Eskildsen.
Lærere ved højere Skoler: Indleder Lektor Regnar Knudsen.
Ikke-Lærere: Indleder Ingeniør Andreasen, Odense.
Kl. 10½ Drøftelse om Hjemstavnskursusernes Fortsættelse, Udvidelse af Udvalget, evt. Valg til Udvalget, Bestemmelse om næste Hjemstavnskursus m. m.
Kl. 11½ Afslutning.

Estlands Selvstyre for Mindretal.

I de tre Lande, der opstod af det forrige Kejserrige Rusland ud til Østersøen Syd for den finske Bugt, Estland, Letland og Litaven, spiller nationale Mindretal en stor Rolle. I *Litaven* fandtes der 1920 i en Befolkning paa godt 4 Millioner 30 % , der tilhører en anden Nationalitet end litavisk. Siden Memellandet er knyttet dertil, er Tyskernes Tal steget betydeligt. Før regnede man med godt 60,000 Tyskere i Litaven, nu nævner Tyskerne selv Tallet 180,000. De har deres egne Skoler og over 30 Kirker, og der forhandles om Oprettelsen af et tysk evangelisk-theologisk Fakultet ved Universitetet i *Koyno*.

I *Letland* er der 1,600,000 Indbyggere, deraf 450,000 af ikke-lettisk Afstamning. Letternes Behandling af Mindretallene synes yderst frisindet. De har store Rettigheder i Skole- og Kirkeforhold, og der er i Aar og Dag drøftet et Lovforslag om at give Letlands Tyskere — der er ca. 60,000 — kulturelt Selvstyre. Foreløbig er Lovforslaget strandet paa, at ogsaa

andre folkelige Mindretal saa kræver det samme, især Landets over 80,000 Jøder, der kappes med Tyskerne om at forsikre om deres Troskab mod og Vedhængen ved den lettiske Stat.

I *Estland* har man vovet Skridtet fuldt ud. Den 5. Februar 1925 vedtoges en Lov, der giver Mulighed for fuldeste og frieste Selvstyre paa kulturelle Omraader for Landets godt 91,000 Russere, 18,000 Tyskere og henad 8,000 Svenskere; desuden for de 4500 Jøder og de 7,000 Letter, der ikke nævnes særskilt i Loven. Der forlyder endnu ikke noget om, at Russerne vil gøre Brug af Loven, Svenskerne stiller sig afventende; men Tyskerne er travlt i Gang med at forberede Selvstyret. De har Pengene dertil; det er en tysk Overklasse, der findes i Landet, Storborgere og „baltiske Baroner“, de indtil Verdenskrigen saare mægtige Landdrotter, der ved en Jordlov af 1919 rigtignok maatte give Slip paa en stor Del af de 60 %, de ejede af Estlands Jord, men alligevel ikke paa nogen

Maade er Smaafolk. De har baade Raad og Mod til at drage Nytte af den nye Lov.

Af selve Loven skal aftrykkes de vigtigste Punkter:

§ 2. „Til de nationale Kultur-Selvstyreinstitutioners Kompetenceomraade hører

- a) Organisation, Forvaltning af og Tilsyn med paagældende nationale Mindretals offentlige og private Undervisningsanstalter.
- b) Omsorg for paagældende Mindretals øvrige Kulturopgaver og Forvaltning af til dette Formaal oprettede Anstalter og Foretagender.“

§ 3. „Det nationale Kulturselvstyre har Ret til at udstede for sine Medlemmer gældende Forordninger paa de Omraader, der er nævnte i § 2 “

§ 4. „Planen for Fordeling eller Oprettelse af det nationale Mindretals offentlige Skoler udarbejdes i Fællesskab af det nationale og det tilsvarende Kreds- eller By-selvstyre og stadfæstes paa Undervisningsministerens Andragende af Statsregeringen. Naar der ikke opnaas Enighed, bestemmer Statsregeringen endeligt i Sagen.

De offentlige Skoler i Modersmaalet, der findes, naar de nationale Selvforvaltninger aabner deres Virksomhed, overgives til de paagældende Mindretals Selvstyre, saaledes at disse Undervisningsanstalters Karakter og Rettigheder bevares.

Naar offentlige Skoler aabnes eller overdrages til nationalt Selv-

styre, stadfæster Statsregeringen de Pengesummer, der er bestemte til at underholde disse Skoler, og andre Forpligtelser, der maa bæres af og er bindende for det stedlige Selvstyre.“

§ 5. „Det nationale Selvstyres Organer er den paagældende Nationalitets Kulturraad og Kulturforvaltning. . . . Til at løse og ordne stedlige Spørgsmaal oprettes der af Folkeraadet stedlige Kulturkuratorier, hvis Virksomhedsomraade er en Kreds (Amt) med dens Byer.“

§ 6 nævner Pengemidlernes Tilvejebringelse, deriblandt under d):

„offentlig Skat, der om nødvendigt af Folkeraadet paalægges det paagældende Mindretals Medlemmer, i den Højde og paa Grundlag af, hvad der bestemmes i Budgettet og stadfæstes af Statsregeringen paa fælles Andragende fra Finans- og Undervisningsminister.“

§ 9. „Tilhørsforhold til paagældende Mindretals nationale Selvstyrekorporation fastslaas ved et Nationalregister, hvori estlandske Statsborgere af de i § 8 nævnte Nationaliteter kan lade sig optage, naar de er mindst 18 Aar gamle.

Mindreaarige Børn af Medlemmer af et nationalt Mindretal gælder, naar de er blevet 18 Aar gamle, ikke for at høre til det paagældende Mindretal, hvis de ikke har indført sig i Registret i Løbet af et Aar.“

§ 10. „Af Nationalregistret streges de Mindretalsmedlemmer, der

- a) afgaar ved Døden;
- b) udtræder af estlandsk Statsborgerforhold;
- c) paa eget Ønske udtræder af det nationale Selvstyre.“

§ 11. „Som stemmeberettigede Medlemmer af det nationale Mindretal gælder de fuldmyndige Borgere, der har Ret til at deltage i de almindelige kommunale Valg, naar de er indskrevet i Nationalregistret.“

§ 12. „Ved Deltagelse i nationalt Selvstyre befries Medlemmerne af Mindretallene hverken for deres almindelige Borgerpligter eller for deres Forpligtelser over for den stedlige Selvforvaltning.“

§ 13. „Naar Medlemmerne af nationale Mindretal af tvingende Grunde eller med Indvilligelse af den nationale Kulturforvaltning gør Brug af Statens eller den lokale Selvforvaltnings Anstalter paa Omraader, der er overdraget de nationale Selvstyreinstitutioner og som faar Underholdnings- eller Understøttelsessummer i Henhold til § 6 Pkt. a, b, c, saa er de nationale Selvstyreinstitutioner forpligtet til at bære de Koster der opstaar derved.“

§ 14. „Kulturraadet kan opløses ved Statsregeringens Beslutning.“

§ 15. „De nationale Selvstyreinstitutioner ender deres Virksomhed

- a) naar det holdes for nødvendigt af de paagældende Mindretals Kulturraad med et Flertal af to Tredjedele af det lovlige Tal paa dets Medlemmer;

- b) naar Tallet paa Medlemmerne gaar ned under 3000, eller naar Tallet paa de myndige Borgere, der er indskrevet i Nationalregistret, gaar ned under Halvdelen af Tallet paa de myndige Borgere af det paagældende Mindretal, der blev fastslaaet ved sidste Folketælling.

Ophør af Virksomheden sker paa Grundlag af Forordninger fra Statsregeringen.“

§ 16—28 giver tekniske Forskrifter især med Hensyn til Valg.

§ 29. „Statsregeringen offentliggør i Løbet af fire Maaneder, efter at denne Lov er traadt i Kraft, alle Forordninger, der er nødvendige for at lade de nationale Selvstyreinstitutioner opstaa.“

§ 30. „Statsregeringen udsteder de nødvendige Forordninger for paa ovennævnte Grundlag at lade de nationale Selvstyreinstitutioner opstaa, for at lade anlægge Register over deres Medlemmer, saavel som for at opfylde de paagældende Love og for nærmere at udforme de Grundtræk, der er fastlagt i dem for de nationale Institutioner og til at overvaage deres Virksomhed.

Om det paakræves kan Regeringens Forordninger udstedes særskilt for hvert Mindretal.“

§ 31. „Statsregeringen har Ret til ad Forordningens Vej i Overensstemmelse med Grundtrækkene i denne Lov at indrette nationalkulturelt Selvstyre for Statsborgere af estnisk Nationalitet indenfor de lokale Selvforvaltningers Admini-

strationsgrænser, hvor et Mindretalsfolk danner Flertallet.“

Loven har naturligvis vakt stor Glæde i Estland; det er Formen; Indholdet maa og skal, som en tysk Fører Dr. Spindler siger, Mindetallene selv erhverve og fortjene sig ved Arbejde, saa det kan blive et Folkefællesskab. Det er Forudsætningerne vel ogsaa bedre for iblandt Tyskerne i Estland, end det vilde være for noget andet nationalt Mindretal, fordi de dan-

ner et udpræget Overklasse-Mindretal. Det gør Svenskere og Russere ikke paa samme Maade; derfor venter de; men først naar det viser sig, om ogsaa de vil kunne drage om ikke fuld, saa dog nogen Nytte af Loven, vil man kunne skønne, om der er et virkeligt Fremskridt i Retning af folkelig Frihed, eller om det er Rammer, der kun vil kunne fyldes under særlige Kaar, især under særlig Rigdom. Th

Floraen i Sønderjylland i ældre Tider i Forhold til Nutiden.

Af Axel Lange

De Ændringer, som et Lands Flora underkastes, kan det ofte have Betydning og Interesse at studere. En meget vigtig Faktor for et Lands Plantevækst er selvsagt det herskende Klima, men eftersom dette kun meget langsomt ændres, vil det ogsaa først gennem et langt Aaremaal naa 'at indvirkesynligt paa Plantevækstens S sammensætning Hurtigere end Ændringerne i Temperaturforhold og Fugtighedsforhold kan forarsage Betingelser for en ændret Flora, kan Vinden og Havet vise deres direkte Indflydelse ved at bringe Frø fra det ene Land til det andet, og paa samme Maade kan Faunaen virke, idet Fugle og omstrejfende Dyr kan bære saadanne Kim med sig og derigennem forandre Landets Flora.

Men hurtigst og mest synligt er dog Menneskets ændrende Ind-

flydelse paa Planteverdenen. Kultivering af Jorden, Dræning, Tørlægning af Havarme og Søer, Ændring af Aaløb, Plantning af Skov, Anvendelse af Saasæd og Græsfrø af fremmed Proveniens, Tørveskæring i Moserne, Kalkning af Moserne, Teglværksanlæg og andre Fabriksanlæg o. s. v. virker alle ind paa Floraens S sammensætning og Fordeling.

Vi kan ogsaa nu paa Basis af Optegnelser gøre Sammenligninger mellem Floraen i ældre Dage og nu, og vi vil med den nuværende grundige Undersøgelse af Landenes Flora bestandig kunne følge Udviklingen og Forandringen bedre og bedre. Vil vi imidlertid prøve at sammenligne den nuværende Flora med den, der fandtes i den Urtid, da Danmark blev beboelig for Planter og for Mennesker, kommer vi for saa vidt tilkørt, som vi

ikke kan faa noget at vide om hin Tids Flora uden igennem det, vi kan læse os til i Tørvemoseudgravninger og Fund ved Bopladserne. Søger vi at skaffe os Oplysninger om Floraen længere op mod Nutiden, er vi selvfølgelig bedre hjulpet, og gaar vi op til Aaret 1688, har vi i det af P. Kylling udarbejdede Værk: *Viridarium danicum* forholdsvis fyldige Oplysninger om Datidens Plantevækst. Og dog kommer en Sammenligning mellem Floraen da og nu til at halte, fordi Artsopfattelsen ikke var den samme den Gang, som den vi følger. Videre er at bemærke, at Kylling i sin Bog i mange Tilfælde ikke gav indgaaende Skildringer af, hvor Planterne voksede, saaledes at vi ikke altid kan se, om Planten var sjælden eller almindelig. Ofte skrev han blot: „I Moser“, „I Skove“, „alt for ofverflødig iblant Kornet“ o. s. v. Af og til nævner han dog bestemte Findesteder, og det kan nu ca. halvtredjehundrede Aar efter være ganske interessant at prøve en Sammenligning mellem disse Oplysninger og det, Nutidens Botanikere ved. Det ligger nær, at vi i nærværende Tidsskrift holder os til de Planter, han nævner for Sønderjylland, og jeg skal prøve i det følgende at drage nogle faa Eksempler frem.

Kylling anfører i sin Bog 1103 Planter for Danmark, men hertil er at bemærke, at mange af disse er lavere Planter (Mosser, Svampe, Laver), medens et andet stort Antal blot er ubetydelige Varian-

ter af egentlige Arter blandt de højere Planter. Det Antal, han har kendt af de Plantearter, som nu behandles i vore Floraer (bortset fra de lavere Planter), bliver derved stærkt reduceret. Mange Arter har Kylling sikkert overset, andre har han ikke kunnet opføre, fordi han ikke har været i de Egne, hvor de vokser, et andet ret stort Antal Plantearter er upaatvivelig kommet til i Mellemtiden, medens kun et forsvindende Tal siden K.s Tid er udgaaet af den danske Flora.

Ved noget over 80 af de 1103 Plantearter, vi finder opførte hos Kylling, er angivet Voksesteder fra Sønderjylland (jeg medregner Ribe hertil), men efter det foran sagte, at de almindeligste Planter ikke har Voksestedangivelse, vil det forstaas, at Tallet for de af ham kendte sønderjydske Planter har været langt større. Man faar det Indtryk, at Kylling eller hans Hjælper, særlig har besøgt enkelte bestemte Egne, man finder nemlig særlig mange Voksestedangivelser fra Ribe, Haderslev med nærmeste Omegn, Skrydstrup og Gram, enkelte fra Aarø og Als, men ingen fra Aabenraa og Tønder.

De almindelige Hedeplanter og Moseplanter: Lyng, Hedelyng, Revling, Guldblomme, Soldug, nævnes, videre anfører han Farve-Visse fra Haderslevvegnen, haaret Visse fra Skrydstrup og Engelsk Visse fra Ribe; alle disse 3 Visse-Arter er almindeligt forekommende i Sønderjylland endnu; derimod har han aabenbart ikke fundet den

sjældne Tysk Visse (kendes nu fra Lavrup Krat). Af Skovplanter, som endnu almindeligt forekommer i Østlandets og Midterlandets Skove, anfører K. Lund-Fredløs, Rapuntsel, Kristtorn (Ribe), Skov-Hullæbe, Storblostmret Primula, Solbær, Elfenbens-Padderok og Springbalsamin, og af andre endnu temmelig hyppigt fremtrædende Planter paa anden Lokalitet skal nævnes Sump-Kællingetand, By-Skræppe, Sand-Hanekro, Sort Kongelys, Engblomme, Gærde-Snerle og Majblomst foruden mange andre. Den store smukke Vandplante Pilblad har Kylling jundet ved Gram, her vokser den endnu. Kylling har haft Øjet aabent for afvigende Former; han har fundet en proliferende Djævelsbid, som han kalder „Dievels Bid med Unger“, ved Nustrup og Skrydstrup og en dobbelt-blomstrende Engkarse ved Kobbermølle; ligeledes har han mange hvidblomstrede Former (hvid Lyng, hvid Blaahat, hvid Rødtop o. s. v.). Den sidstnævnte af disse har han fundet ved Gramgaard. Morsomt nok har talrige Nutidslagttagere bemærket, at denne hvidblomstrede Rødtop er ualmindelig hyppig i Sønderjylland, visse Steder næsten ganske fortrængende den røde; Meddelelsen heraf har saaledes iagttaget overmaade talrige Eksemplarer i Eggen omkring Øbening, hvor den synes ganske dominerende overfor den normale røde Form.

Sluttelig skal omtales nogle tvivlsomme Arter og nogle sikkert

nu forsvundne blandt dem, som Kylling nævner.

Den lille Bregne Murrude kendte K. fra Bevtoft og Nustrup Kirkemure. Der er det ejendommelige ved denne Plantes Forekomst hos os, at vi paa Bornholm, hvor de eneste oprindelige naturlige Voksesteder for den, nemlig fine Klipperevner, findes, ikke har iagttaget den; men at vi derimod nogle Steder har den paa gamle Mure — altsaa af Menneskene skabte gode Voksesteder — saaledes Kronborg Mure. Fra de sønderjydske Voksesteder, som Kylling nævnte, er den forsvundet, vistnok ogsaa fra Sønderborg Slot, hvor den danske Botanophil Brygger Schiøtz fandt den i 1849. Hornskulpe, som K. anfører fra Haderslev, findes ikke mere her og „Stor Skou-Vikke med kiødfarvede Blomster“, der er bleven antaget for at betyde: Lyng-Vikke, og som af K. fandtes ved Haderslev, er ikke mere paa denne Lokalitet; den findes kun paa 6–7 Voksesteder, alle i Midterlandet. Brændende Kærlighed (eller som K. kaldte den: „Brandgule Spring-Levenker med enkelte Blomster“) fra Tyrstrup er en Haveplante, hvis Forekomst ude i Naturen kan have været helt tilfældig. En anden Haveplante: Akeleje (vild paa Bornholm) fundet af K. ved Tørring Slot ved Haderslev findes endnu flere forskellige Steder i Sønderjylland i forvildet Tilstand. Et Græs fra sydligere Egne: Kantet Hanespore kan af og til optræde tilfældigt „indslæbt“ f. Eks.

fremkommet efter Udsæd af uren Sæd eller fremstaaet paa Lossepladser, hvor Emballage er blevet henkastet; K. fandt den paa Als, de senere lagttagere har ikke konstateret dens nutidige Tilstedeværelse der. Hvorvidt den Kløver, der hos K. omtales som „Stor Bierge-Klever med Purpur-Blomster“, virkelig skulde være Skovkløver, hvilket nogle har antaget,

faar staa hen, den findes først langt ned i det holstenske og i Danmark kun i Nordsjælland; snarere er det, som af andre formodet Bugtet Kløver, en i Sønderjylland almindelig Plante.

I en senere Artikel skal det undersøges, hvilke Planter man kan formode er indførte i den sønderjydske Flora i det sidste Aarhundrede.

O e kærrgå.

Af Martin N. Hansen.

Heæ samles vi åld både fatte å riig,
næ våt lyw hænenn æ fåbi,
å så æ dæ ingen, dæ spö woss, min piig,
om de passe woss, om vi hæ ti;
om vi eje en hærrgå,
vi må op o e kærrgå,
om vi ålde så gjenn vild væ fri.

Æ gik kon hæ op te vå graw med en blomm, —
de æ lawndt hæ op fro e haw —
å så va e loste, te do å skuld komm —
jo, true mæ, æ howse di daw!
som ung, ja, da sang vi,
da dânse å sprang vi,
å no liste vi rundt ved e graw.

Hvo æ di, dæ va ung engang sammel med woss?
i dæ graw en diel æ pott nenn, —
å jen fæk en stien, en åjn kon et koss —
å hvo æ vel di ånde rejst henn?
En ti, ja da skrøw di,
men væk, ja de bløw di,
få vi glemt vel å sva dem egenn.

Om e så æ vå bøen, ja, hvo æ di bløwn?
i e kri bløw den yngest jå væk —
å næ fro Amerika hjem di hæ skrøwn,
tøss vi hall, di ha glemt, hva di fæk,
men hvondt di så næ dem,
så æ vi dò med dem
så låwndt, som ens tanke kån rækk.

De æ mærkle å tænk sej hvodânt de kân goo,
å hvo haste e ti løffe henn,
å no vi æ gammel å ens bœn di fæ smoo,
ja, så blywwe en bårnpigg egenn.

Å min dættes hæ lig no
nys fåt en lilld piig, do,
så æ hæ mått hjælp dem denenn.

Æ glæje mæ ræt te hun no skal i kjerck —
te å hœ den ny præst vi hæ fåt,
folk sæje, de æ growt så fiint han kân prerck,
å den præstkjull den klæje ham godt.

Ann-Mari, åå ja, sæj mæ,
tæss do itt æ må glæj mæ
hun skal hå mit nawn Annæ-Lott'.

Men no må æ te å hå skuffe å røwn
— de æ stygt, næ et grawstøj æ skœend —
nej, do kân itt tænk dej, så streng de æ bløwn
å bøj mæ få jøgt i e læend,
men æ må vel begynd da,
så de te e symda,
næ folk gæ fåbi, kân blyw læend.

Åå, howse do Mett, dæ va med woss tå dâns?
hæ do set, hvo hinds graw æ fæømt?
Skal vi tæj, Ann-Mari, no å biend hind en krâns?
— ja, hådt få sin fejl bløw hun dømt!
så gallt, som de gik hind,
da væk di vild skikk hind,
om de kund vel ingen hå drømt.

Men tide elle sild e sej viss få woss åld,
te e let få enhvæ blywwe swejn.
Å vi mærke få sild, hæ vi prøwwe å fåld,
de vi støtte woss te va få klejn.
Hva så en hæ væt i,
ja, de hæ do ræt i,
hæ en miæ end nok med sin ejn.

Farvel Ann-Mari, ja, å hå e no godt,
få no træffes vi ålde så tit.
Åå nej! sikken grawstenn Mads Pæsen hæ fåt!
— men nej, æ misunde ham itt! —
La ham ligg hæ i frej no!
å så la woss kon bæj do
om å løw, ja, å dø miæ frit.

Olmersdiget.

Assistent i „Dansk Folkemindesamling“ August F. Schmidt, som „Sønderjydske Maanedsskrift“ ogsaa har den Ære at regne til sine Medarbejdere, har i „Samlinger til jydsk Historie og Topografi“ skrevet en Afhandling om „*Folkevolde i Jylland.*“ Han indleder saaledes:

„Blandt vore Oltidsminder findes nogle *Volde* eller *Diger*, der er blevene opkastede som Værn mod fjendtlige Angreb.

For Danmarks Vedkommende findes disse Volde kun bevarede til vor Tid i Jylland.“

Dernæst fortæller han iblandt en hel Række andre Diger om et enkelt sønderjydske:

„*Olmersdige* eller *Ollemesvold* (*Tinglev Sogn, Stogs Herred*) beskrives af J. N. Schmidt 1849 saaledes:

„2654 Skridt fra Dægneboligen i Tinglev ligger ved Flensborgvejen en Smedie, og 156 Skridt videre overskæres Vejen af Olgerdige. Vejens Retning er N. V. — S. Ø, Digets N. $7\frac{1}{2}^{\circ}$ Ø. — S. $7\frac{1}{2}^{\circ}$ V. Paa 30 Skridt ved Vejens N. Ø. Side er samme ødelagt, derpaa 80 Skridt langt, indtil en Mosevej, vel vedligeholdt. Her ender den ved Mosen, men spores endnu 60 Skridt

videre i Retningen lige mod N., hvorpaa den taber sig aldeles. Ved Vejens S. V. Side begynder den umiddelbart og har i en Længde af 580 Skridt, hvor den gaar over Hedeland, den angivne Højde og Brede¹⁾, kun paa en Længde af 10 Skridt mangler Volden, Graven derimod findes. Derefter spores Graven endnu over Agerland i en Længde af 208 Skridt, lige indtil de bløde Enge ved Bjendrupaaen tæt Ø. for Gaardeby.“²⁾

Denne Beskrivelse er den grundigste, der findes om Olmersdige fra ældre Tid — og fra Nutiden kan en saadan ikke fremskaffes, da Diget nu omtrent er jævnet med Jorden paa Grund af Jernbaneanlæg.

Spørgsmaalet om Olmersdigets Opgave har adskillige Gange været drøftet. Nicolai Outzen antog, at Diget var opkastet som et Værn mod Friserne³⁾. Denne Antagelse forkastes allerede 1846 af J. N. Schmidt⁴⁾, med Tilslutning senere af Trap⁵⁾. 1914 omtaler Sophus Müller „Olgerdiget“ ganske kort i sin store Afhandling om Sønderjyllands Bronzealder, hvor Volden nævnes som „en Forsvarsvold vendt imod Syd, som adskillige lignende findes paa den jydsk

¹⁾ nemlig „15 Fod bred og 4 Fod høj.“ Graven foran Volden „er 10 Fod bred og 3 Fod dyb.“ Antiq. Tidskr. 1846—48, 55 (J. N. Schmidt).

²⁾ Antiq. Tidskr. 1849—51, 55.

³⁾ Die dänische Sprache im Schleswigschen, 1819, 18.

⁴⁾ Antiq. Tidskr. 1846—48, 274 ff.

⁵⁾ Trap 1. Udg. 1864 (Slesvig 161) refererer Schmidts Anskuelse Smlgn. Worsaae i AnO 1840—41, 163; S. Alkærsig: Fra Ribe Amt 1920, 269.

Halvø, et bestemt Vidnesbyrd om, at der her i den ældre Middelalder gik en Hovedvej “⁶⁾)

Det sidste Ord, der hidtil er sagt om Olmersdigets Betydning, er af Vilhelm la Cour, som kommer til det Resultat, at Diget afslutter nøje den jyske Besiddelse mod Syd, og spærrer Vejen mellem Jyder og Angler. Hvad Danevirke i en senere Tid var imellem Danskere og Tyskere, maatte Olmersdiget mange Aarhundreder i Forvejen have været mellem de stridende Smaastammer Angler og Jyder ⁷⁾). Denne Forklaring af Vilh. la Cour maa anses for rigtig. Olmersdiget er foreløbig den eneste af de jyske forhistoriske Langvælde, hvis Anlæg man med Sikkerhed kan begrunde.

Navnet Olmersdige eller Ollemesvold kan der være Grund til at dvæle lidt ved. I Almindelighed er Volden bleven kaldt „Holger Danskes Dige“ eller „Olger Danskes Dige“, sandsynligvis for at betegne dens Ælde⁸⁾). J. N. Schmidt meddeler, at Beboerne baade Øst og Vest for Volden fortæller, at der er bygget „mod Fjenderne i Ufredstid.“ Schmidts Meddeler havde dog ogsaa hørt Navnet Ollemesvold. N. Outzen forklarer 1819 Olgersdige-Navnet og tolker det af Ordet *Ealgion*: „beskytte“ (∴ Land og Folk) > *Ealgor* ∴ *Schutz*, *Værn*.

Denne Tydning er dog næppe rigtig. Derimod indgaar meget hyppigt som Led i sønderjydske Marknavne Ordet *Oldemor* (= Bedstemor), for Eks. *Oldemorstoft*, *Oldemorsvej* o. s. v. i Betydningen den *gamle Toft*, *Vej*⁹⁾). Det er sikkert dette Ord, som findes i Olmersdige, der da faar Betydningen den *gamle Vold*, det *gamle Dige*. Denne Betydning stemmer ogsaa overens med sønderjydske Udtale af *Oldemor* [’olmo].“

* * *

Selve Diget er nu forsvundet. Volden er brugt til at fylde Grøften langs Diget med, og det hele, der nu ses, er en svag Indsænkning igennem Markerne, tydeligst, hvor Diget er krydset af et senere Skeldige i Marken. I Digets Fortsættelse ud imod den gamle Tinglev Sø („Tinglev Sjø“) er der for 30 Aar siden fundet et Pæleværk af Egetræ, dannet af Planker paa Brede og Tykkelse som Jernbanesveller og staaende lodret i en tæt Række. Det er rimeligt, at disse har fortsat Diget, hvor det har forladt det højere Land og derfor har været vanskeligere at bygge. En gammel Hedevej har endnu i Mands Minde ført vinkelret ind imod Diget fra Nordvest, (den ældgamle Løgumkloster — Flensborg Landevej, mente Meddeleren, der ved at fortælle om, at man kørte ad den med 12 Heste for)

⁶⁾ Aarbøger 1914, 216.

⁷⁾ Geschichte des schleswigschen Volkes I 1923, 56.

⁸⁾ Saaledes i Danske Atlas VII, 302, og senere hos Worsaae og J. N. Schmidt ovt. anf. St.

⁹⁾ Meddelt af cand. mag. Svend Aakjær.

Der findes eller har været flere gamle, store Diger i Sønderjylland. Rundt om Vinum Bymarker i Døstrup Sogn har der været et Dige, som efter Overleveringen skulde være til Værn mod Ulve. Tæt Norden for Kroen i Gaansager i Vodder Sogn er der endnu en Stump tilbage af et stort Dige fra

gammel Tid, der skal have haft samme Formaal. Det er vist ikke usandsynligt, at Tinglevdiget bør ses i Forbindelse med saadanne Diger, i det mindste ikke usandsynligere end la Cours dristige Formodning, der har fundet Schmidts Tilslutning.

Th

lagttagelser paa en Rejse gennem Nordslesvig i 1763.

(Af Dyssels „Indenlands. Reise.“)

Fra 1758 til 1764 var Johan Arndt Dyssel Sognepræst i Nustrup i Haderslev Amt. Af god Slægt, Sønesøn af Amtmand, Etatsraad Arnold Dyssel til Sønder Elkjær, allerede med et vist Ry som Forfatter, var han i Forvejen ikke ukendt med Forholdene i Sønderjylland, saa han havde Betingelser for at forstaa Forholdene, og det mærker man paa hver Side af den Bog, „Forsøg til en Indenlands Reise“, som han skrev i Nustrup 1763, men først udgav 1774, da han var Sognepræst i Sandby paa Lolland. Han blev forflyttet derfra samme Aar til Østoft ved Bandholm. Af hans øvrige litterære Værker kan nævnes en Digtsamling „Tanker i Tasmørke“ 1791.

Dyssel døde 1795, 69 Aar gammel. Af hans nu ret sjældne Bog om Indenlandsreisen gengives her nogle Stykker, der sikkert i vor Tid kan have fornyet Interesse. Den Nustrup Præst skrev især om Landboforhold og om Samfundets almindelige Forbedring; det er jo Oplysnings- og Reformtiden.

Først kommer han fra Nustrup til *Skrydstrup*:

„Her er en Kirke, men ikkun liden og maadelig, imod de fleste Slesvigske Kirker, som ellers ere store og i ypperlig Stand. Af Oldsager er der intet uden et gammelt Catholsk Billede, som siges at være af en Biskop af Ribe. I Kirketaarnet har Præsten et ypperligt Duehus. Denne som første Anmerkning, var af meget stor Betydenhed! Jeg pleier ellers skiemtsom at kalde denne Bye Ægypten, for de mange Teglværkers Skyld, som her findes. Paa Gaden i denne Bye seer man en halv Snees Teglovne, som Bønderne have tilfælles, og skiftes til at brænde i. Det ville blive for viduløftig at beskrive disse Ovnes ordentlige Indretning. Det er nok, naar jeg siger, at disse smaa Teglovne, som ere i Brug overalt i det Slesvigske, drives med megen liden Bekostning, og giver ved hver Brænding 5 a 6000 Steen. Det er Aarsagen, hvorfor man i det Holsteenske seer langt smuk-

kere Landsbyer, med meest murede Huse, end de danske Byers elendige Hytter, af Leer opklinede Vegge, der koster i sig selv baade mere Umage og Tid. Man kliner der om Sommeren, for at lade det nedregne om Vinteren; Fugtighed og Kulde plager den Danske Bønde, naar den holsteenske sidder tør og varm inden en Muur, som han selv har opsat for sig og Børnebørn. Gid de Danske Bønder, eller rettere deres Herrer ville engang faae det herlige Indfald, at gjøre ligesaa, især hvor der ere Tørvemoser til at brænde Stenene ved. De skulle da i mange Henseende arbejde for Evigheden.“

I *Brunde* maa Dyssel bede i Kroen, der er hos en Smed:

„En slags Nødvendighed nøder den Reisende, som ikke kiender Veien, at bede her, deels fordi man har kiørt en lang Vei, førend man kommer hertil, og dernest i Fald man ikke har Heste, som ere vandte til at gaae ned af høie Bierge, og ville holde Vognen tilbage, maa her laanes en Maskine, som de kalder en Skre, at sætte paa Hiulene, det er at sige, et Stykke huult Træe som bindes fast til Vognen saaledes, at det ene Hiul staaer deri, uden at kunde løbe om, men slæber; saa at en Reisende, der ville fortælle underlige Ting ved sin Hiemkomst, og, som Gellert har skierset med, gjøre sig af hvad der sees i fremmede Lande, kunde med en slags Sandhed forsikkre, at have set et Bierg, som man ikke kunde passere uden med Træeskoe. —

— — Jeg rejste fra Brunne igiennem den behageligste Skov. Solens Straaler kan ikke trænge igiennem Skyggen af de deiligste Træer. Ingen Vei kunde være smukkere, naar den ikke var saa farlig over det meget høie Bierg Skeyberg kaldet. I saa flad et Land, som Dannemark, er det noget usædvanlig at fare ned paa Siden af et Bierg, langt oven over de høieste Trætoppe. Veien er ikkun maadelig bred, og ved høire Side sees en Afgrund, der kan sætte den Dristigste i Skræk. Men her var just begyndt og næsten fuldført en ny Vei ved venstre Side af denne gamle. Bierget var igiennemskaaret, og Jorden deraf ført skraaes ned i Dalen, og deraf gjort en saa kaldet Vase eller forhøiet Vei, som vist betog Bierget meget af sit steile Nedfald; man ventede og, naar Veien blev broelagt, at den skulde blive god og sikker; men om det opnaaes vil Tiden lære.“

Over Tiærebierg kommer Dyssel til *Aabenraa*:

„Jeg burde vel nævne den, for det tydske Vellyds Skyld, Apenrade, men ingen Mand hos mig kalder den andet end Aabenrae eller Avenrae. Det er en maadelig, men meget smuk Bye, ligger paa Bierge, med store Skove rundt om og tæt ved omgiven, har smukke Gader og en Deel ziirlige Huse, næsten alle smuk malede. Et pudserligt Hoved ved Navn Claus Nar, har bragt denne Maling først i Brug; samme var af Haandværk en Malere, kommet

der til Byen om Efteraaret ved Skibsleilighed for at reise videre; men som Søen frøs til maatte han overvintere i Aabenraae, og for at leve tilbød han først sin Vært at male hans Huus for en ringe Betaling; dette befaldt fleere og lode deres Huuse male, saa at han deri viiste, at han just ikke var det man kaldte ham. — Byens Indvaanere taler baade tydsk og dansk, men med en egen Udtale, saa at det tydske nærmer sig til Plattydsk, og det danske til jydsk Maal; dog tales her daglig mere dansk end tydsk, men det sidste bruges her paa Prædikestolen og ved alle offentlige Retshandler. Borgerskabet har vedligeholdt den gamle Ærlighed og Tarvelighed, ere meget tjenstfærdige imod Fremmede, og oprigtige i deres Handel, og her, ligesom overalt i det Slesvigske, ansees i Almindelighed Bedragerie, Opbud og Bancorupto som noget særskammelig. De besidde just ikke en Franskmands Artigheder, men ikke heller en Hollænders Grovhed, de ligner, i min Døm, meget den engelske Nation, Frihed er deres Hovedsag, og naar de behandles derefter, gjøre de sig en Ære af smukke Gierninger. — Byen har en god Havn i Fiorden, som fra Østersøen gaaer lige op

til Byen ved en Jang og kostbar Skibbroe. Her drives en meget god Handel ved meere end hundrede Skibe, hvøriblandt ere mange meget store, som gaaer til Norge, Engeland, Frankerig, Spanien og ind i Middelhavet, især har de sidste urolige Tider imellem andre Nationer, givet dem gode Fragter, da det danske Flag har gaaet fri og sikker. — — — Jeg vil strax begive mig fra Aabenraae; dog maa jeg først tage Afskeed med min Frue Vertinde. De tænker vel, at hun er af Rang? Nei! intet mindre, men det er en Anmerkning; som min Herre formodentlig selv har gjort sig, at enhver Kone over Bondestanden fordrer Fruetitel. En Dansk maae ikke lee, naar han her overalt hører Fru Herredsfogeds! Frue Tingskrivers! Frue Regnemesters! etc. Det er underligt, at Holberg i sin Kandestøber-Comoedie ikke har spøget dermed. Den Holsteenske Titulatur er steget til den latterlige Høide, at den muntre Camerer, naar han Pag. 343, I. Theil, taler derom, siger: „Soll man nicht glauben, daß die Welt kindisch wird? und können, ja sollen wir nicht zugeben, daß die Großen binnen wenig Jahren, o Herr Allmächtiger genannt werden?“

(Forts.)

SAMLEREN.

Remser.

Stork Stork stene,
med de lange Bene,
hvor har do væ't så længe?
I Kong Faraos Enge,
der var Piger, der spinder Guld,
å der var Dreng, som kytte Buld,
å der var gamle Kællinger,
som dansed' aa Krykker.

(Fra Løjt Sogn.)

Dibbe, dibbe du,
min Mor, hun er en Fru,
min Far, han er en Herremand,
min Bror, han er en Spillemand,
han spiller ikke længe,
for Strænge koster Penge.

(Meddelt enslydende fra Løjt,
Arrild og Udbjerg Sogne.)

Vidde vidde vit, min Mand er kommen,
vidde vidde vit, hvad har han bragt?
vidde vidde vit, en Sæk fuld Plommer,
vidde vidde vit, hvor har de smagt!

(Fra Felsted, Arrild, Bran-
derup og Udbjerg Sogne.)

Mor lagde Barnets Arme over
Kors, tog med den højre Haand
Barnets højre og med den venstre
Barnets venstre, og mens Armene
trækkes frem og tilbage, synger Mor:

Musse mau, drej æ Sav,
fire Skilling aa æ Dav,
jen te Øl å jen te Brød,
jen te lille bitte Fæstemø,
å jen å put i Lommen.

(Fra Arrild Sogn.)

Eller:

Musse mau, drej æ Sav,
fire Skilling aa æ Dav,
to te Flæsk å to te Sup',
så gær old vor Skillinger op.

(Fra Udbjerg Sogn.)

Naar der legedes Blindebuk, blev
„Bukken“, før han maatte begynde,
snurret rundt. Derefter spurgte han:

„Hvad skal æ ha' te Døvr?“

„Mælk å skidden Skovr'.“

„Hvor er min Ske?“

„Le' om'n, så finder do'n!“

(Fra Arrild Sogn.)

Naar der i et Selskab fortæltes
Historier til Tidsfordriv, sluttede For-
tælleren:

Snip Snap Snude,
no er den Histori' ude,
Tip Tap Tynd,
no må do begynd:
jen li' så lång,
jen li' så trång,
men it den sjelle sam.

(Fra Arrild og Felsted Sogne.)

Et Bindebrev fra Als.

I Morges tidlig, jeg stod op
og fik Klæder paa min Krop,
da mon jeg ud af Vinduet saa,
hvorledes Vejret sig mon staa.
Da tænkte jeg ret inderlig:
Herre Gud Fader i Himmerig,
Hvad mon det for en Dag skulde vær',
at alting i Verden saa lystig er?
De vilde Fugle saa lystig mon sjunge,
de store Klokker saa herlig mon runge,
Jeg stod saa længe og lytted' derpaa,
til en Part af Dagen monne gaa.
Da tog jeg min Kalender i Haanden
og fandt

strax Andreas'es Dag forsandt.

Da fik jeg det i Sinde,
at jeg Dig vilde binde.

Jeg binder Dig hverken med Baand

eller Bast,

men med en liden Traad saa fast.
Bunden er Du og bunden skal Du være,
indtil Du løser Dig selv med Ære.
Kan Du Dig løse, maa Du være fri,
hvis ikke det sker, maa Du skænke
en Balle Puns,

ja Pibe og Tobak,
saa ville vi jo holde os en lystig Snak.
Længe at være bunden det gør stor
Harm,
men hellere at sove i Kærestens Arm.
Nu vil jeg Dig Tiden ikke længere
forhale,
men Dig den højeste Gud befale,
og jeg vil ønske Dig saa mange gode
Aar,
som Linden bær Løv og Kvinder bær
Haar,
og som der er Dage i al Naadens Aar.
Gud spare og bevare Dig karsk og sund,
indtil en Hare griber en Hund,
ja indtil Ræven med sin lange Svans
gaar med en Gaas udi en Dans.

(Meddelt fra Almsted,
Notmark Sogn.)

Ildebrand hensat i Vandsted.

Nord for Søllingvraa i Bylderup Sogn
laa der før et Vandsted, der nu er
jævnet. I dette har der endnu i
Mands Minde kunnet ses et Par
Vidjestokke. Efter Sigende var de
nedrammet i en Tønde og maatte
ikke rokkes eller endnu mindre fjer-
nes; thi med dem var „æ Husbrand
nedmanet.“

(Meddelt af Lærer Knudsen,
Bylderup.)

Der meddeles her en ejendom-
melig Afgang fra de sædvanlige
sønderjydske Forbrandssagn. Det er
ellers næsten udelukkende Træer, der
er hensat Ildebrande i. (Smlgn.
August F. Schmidt: „Ildebrandssagn
fra Sønderjylland“ i „Slesvigsk Søn-
dagsblad“ Nr. 1—1924.)

Genfærdet fra Hostrup Kirke.

En Dreng fra Rørkær, som gik til
Præst i Hostrup, kom en Aften forbi
Kirken. Han havde tilfældigvis et
Stykke Brød i Haanden. Da han
kom hen til Diget, saa han Skelettet
af et Menneske staa lænet op imod
Kirkemuren. Drengen, som ikke var
bange paa sig, rakte Brødet hen

imod det og sagde: „Biis!“ — „Jeg
skal bisse Dig!“ udbrød Genfærdet.
Nu vilde Drengen skynde sig bort,
men Skelettet raabte efter ham, at han
hver Nat Klokkeren tolv skulde møde
der ved Diget og ride det et Stykke.

Fra den Aften maatte Drengen
hver Nat møde og udføre Arbejdet,
indtil han endelig døde. Fra den
Dag saas Skelettet ikke mere.

(Meddelt af Hans Korsgaard
i Jejsing.)

**Gengangeren ved Bysens
Markskel.** Engang kunde Folkene
i Østerby og Daler ikke enes om,
hvor Skellet mellem Byerne skulde
være. En gammel Mand skulde saa
bestemme det. Men lige før de fik
Skellet sat, døde den gamle, og man
satte saa en Skelsten, hvor man
mente, at det var rigtigt. Det var
imidlertid paa det forkerte Sted, og
derfor kunde den gamle Mand ikke
faa Ro i sin Grav. Hver Aften stod
han op og gik hen til det Sted, hvor
Stenen stod, og sagde: „Tag den
Sten der fra og sæt den der hen!“
Det gjorde han hver Aften, og der
var ingen, der turde gaa den Vej,
naar det var mørkt.

En Aften kom der en Mand forbi,
som hed Mads. Da han saa den
gamle, spurgte han ham, hvad han
vilde her. „Tag den Sten der fra
og sæt den der hen!“ sagde Gen-
gangeren. Mads flyttede Stenen.
Saa sagde den gamle: „Nu skal du
have Tak, for nu kan jeg faa Ro i
min Grav.“ — Siden den Dag har
ingen set ham.

(Meddelt af Hans Peter Petersen
i Østerby.)

Broderkysset. Pastor Ørbech i
Arrild havde den Skik at hilse paa
Mændene ved Forsamlinger med et
Kys, ligeledes naar man havde spist.
Naar der var Eksamen i Sognets
Skoler, passede Børnene nøje paa,

hvem han kyssede; thi han forbigik sine Uvenner.

En Gang, da Præsten var ifærd med at kysse Mændene, vidskede Gret Skrædders sig forventningsfuld om Munden; men Præsten sagde højtideligt: „Nøj, det er kun Broderkysset, jeg giver.“

Folkehumer fra nordøstlige Marknavne. I *Aaskov* findes Bagtrup; i *Abild* Brændevinstoft, Priggelsdørns og Pøsekedel; i *Roost* Tørvekrog, der i et fattigt Aar hedder Skurvekrog, og Svinjæv; i *Aventoft* Pøsekedel; i *Kringlum* (Ballum Sogn) Kjævebensfenne; i *Refslund* (Branderup Sogn) Tapstang; i *Abterp* Blankensmed; i *Brøns* Pothatklint; i *Døstrup* Stindenryg og Hinkihøj; i *Dybbøl* Paradis; i *Elum* Pothat („Præsten i Klinborg og Degnen i Pothat“); i *Felsted* Måmønsbjerg; i *Fjelstrup* Degnens

Davre og Degnens Uden; i *Forballum* Hundest; i *Froslev* Amerika; i *Fæsted* Hundtud; i *Gasse* Kathoved; i *Harres* Vrøvl; i *Havervad* Flæskland; i *Hoptrup* Paradis; i *Karlum* Støvleskaft; i *Kværns* H'undehale; i *Københoved* Mouenses Træsko og Laustes Hat; i *Løgumkloster* Brændevinskro; i *Mjolden* Bukselaar; i *Ottersbøl* Smørask og Lille og Store Halleluja; i *Randerup* Skræbalder; i *Rørkær* Bukselaar; i *Skovby* (Løjt Sogn) Brændevinsbjerg; i *Skovhuse* Keglboasel; i *Smedager* Rævtrale; i *Gaaskær* Kathlemme i Mødsætning til Hundeklemme ved Aabenraa, i Søderup og i Burkal Sogn, og Klemhest i Ottersbøl; i *Støtlig* Paradis; i *Søgaard* Tværsæk og Sultenmorgen; i *Valsbøl* Pøsekedel; i *Vilsbæk* Gosenland; i *Vejbæk* Pinebæk; i *Vonsbæk* Paradis og i *Vollum* Kathale.

Nye Bøger.

Gunnar Knudsen: Lidt om Stednavnene i vore Skove. (Særligt af Dansk Skovforenings Tidsskrift 1925).

F. Hjort: Historiske Oplysninger om Vissenbjerg Sogn og Birk. (I Kommission hos Hempel i Odense).

Er De Medlem af Historisk Samfund
for Sønderjylland?

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Indeh. P. Andresen

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

HANS BECK'S
Bog- Kunst- og
Papirhandel

—
Bøger indbindes
smukt og billigt
i eget Bogbinderi.

Forlang Tilbud fra
Piano- bygger J. B. Jepsen, Tønder

Pianoer, Hus-Orgler, Noder, Gramofoner

Indmeldelser i Historisk Samfund for Sønderjylland
modtages af Udgiverne.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond - 29.865.988

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG

MIN LÆSEMAPPE

kan bestilles fra 1. April. Hentes og bringes overalt.

Indeholder 5—6 Blade. Prisen fra 8 Kr. til 1,75 Kr.

Nærmere Oplysninger i

V. KIELERS BOGHANDEL

(VED FRODE KRISTENSEN)

VESTERGADE 17 TØNDER TELEFON NR. 220

Sønderjydsk Maanedsskrift

udgivet af „Historisk Samfund for Sønderjylland“ ved C. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen, koster bestilt igennem Postvæsenet 1 Kr. 65 Øre, Postpenge medregnet, i Boghandelen 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarligt.

Virk for dets videre Udbredelse!

Skaf os nye Holdere!